

V. GILBERT EDIT

Szövegterápia, interperszonalitás és irodalmi erő

BÉRES JUDIT: „AZÉRT OLVASOK, HOGY ÉLJEK”.
AZ OLVASÁSNÉPSZERŰSÍTÉSTŐL
AZ IRODALOMTERÁPIÁIG

Kronosz Kiadó
Pécs, 2017
292 oldal, 2950 Ft

Béres Judit jól szerkesztett könyve hiánypótló, elméleti és gyakorlati jelentőségű vállalkozás az olvasáskutatásban. Feladatgyűjtemény, esettanulmányok sora általa vezetett foglalkozások forgatókönyvével; képanyaggal, mellékletekkel, függelékkel, kérdőívvel és bőséges szakirodalommal, valamint szépirodalmi ajánlásokkal az egyes témákhoz. Preferálja a kortárs irodalom felhasználását (181), ami kézenfekvőnek tűnik, s mégsem az: egyes alapozó szakirodalmak nem így vélik. A szerző ugyanis a pécsi centrumú biblioterápiás képzés alapítója és vezetője, aki nagylelkűen és előzékenyen osztja meg velünk tapasztalatait, a praxisban bevált olvasmányait, s számol be egyúttal terápiás munkájáról. Könyve olvasásnépszerűsítő programokkal, kritikai olvasással is foglalkozik, taglalja az azóta híressé vált Emberség Erejével Alapítvánnyal közös varázslatos Élő könyvtár-programot. Kismamákkal, hátrányos helyzetű középiskolásokkal, nőkkel s más tematikus csoportokkal tartott foglalkozásairól értesülünk jó stílusban, szabatosan, precízen, szakszerűen megformált tanulmányaiból.

Béres (korábban Zsák) Juditot az egyetemi könyvtárudományi intézet s a könyvtár, ahol dolgozik, előtte a magyar szak, majd a pszichológia doktori iskola (melyeket Pécssett végzett), azt követően pedig a Pázmány Péter Katolikus Egyetem biblioterápia képzése ezen érintkező területek avatott, sokoldalúan művelt értőjévé és művelőjévé tették. Tipológiája és terminológiája átgondolt, kutatásait nemzetközi áramlatokba ágyazza. Meggyőzően érvel a fejlesztő és a klinikai biblioterápia közelsége mellett azzal, hogy az előző normatív krízisek megoldásában segít (148–152), s mutatja be a terá-

piás, expresszív, kreatív és reflektív írást (152). Többször érinti s érti az irodalom (literaturre) közeget tágan, kiterjesztett értelemben, sokféle szöveget, filmet, képregényt stb. is bennfoglalva, aminek lehet létjogosultsága (149), ám a szerző határozottan elhatárolódik az irodalmi érték és a műből származható katarzis hatóelvétől a biblioterápiában. Pécsi könyvbeutatóján is felmerült: ha a szövegeket csupán kiindulópontnak tekinti, s az általuk indukált személyes lelki, önismereti folyamatok és interakciók érdeklik, miben különbözik módszere a pszichoterápiától. A másik kérdés, amely biblioterápiás gyakorlatát övezi: az iskolai biblioterápia megkérdőjelezése, legalábbis osztálykeretben, minthogy az nem önként szerveződő közösség, s a tanár nem tudhatja kézben tartani, kezelni a megnyíló folyamatokat. Érdekes, termékeny és tartalmas diskurzus bontakozik ki mindahányszor e kérdések felmerülnek. A könyv remek címében is megjelenő állásfoglalás értelmében azonban e recenzió szerzőjének álláspontja szerint nem vethető, nem hanyagolható el éppen az iskolai alkalmazás, az irodalomoktatás biblioterápiás jellege. Ami inkább szemlélet, az irodalomból történő életteli, életszerű részesülés, a benne való megmerülés lehetne. Az olvasói ráismerés, az egzisztenciális érintettség felismerésének elősegítése. A reform- és alternatív pedagógiákban, az élményszerű irodalomtanításban ennek óriási a szakirodalma. A sokoldalúan képzett szerző mintha ezen a ponton megkötné magát, s katonás, formális, magolós, életrajzot és mitmondaköltő-attitűdöt tételezne irodalomórákon. Béres Judit biblioterápiás vonatkozásban nemcsak a közoktatásban, hanem az irodalomtudományban sem bízik, amelynek utóbbi bő félszázada pedig a befogadót élteti, s kíváncsian tekint a hermeneutikai, recepcióesztétikai megfontolásokra, a szövegek gyakorlati alkalmazására, hasznára változó határokkal és horizontokon. Béres valószínűleg mindezek tudatában mégsem a szöveg-, hanem a személyközpontú, az interperszonális és intrapszichés irányú elmozdulást képviseli, Yalommal s Hász Erzsébetet vitatkozva (161), akik az ő olvasatában túlzottan a katarzusra, annak automatikus hatásmechanizmusára alapoznak. A műközelési terapeuták nézetem szerint azonban korántsem így gondolkodnak, hanem engedik és bátorítják, hogy vissza-visszatérve a szöveghez a kliensek ráolvassák saját életüket arra, merítsenek abból, ismerjék fel mintázataikban magukat, s közelítsenek e dinamikában a mű, önmaguk és a világ megértéséhez ezek egymáshoz való viszonyán – s a csoporttagok egymáshoz történő viszonyulásain át.

Az egyes fejezetek következetesen épülve egymásra, kimerítően tárgyalva résztémájukat adnak ki egészet: valóban körüljárják a tárgy nyúlványait is. Dicséretére válik ez a kiadónak szintűgy, amely engedte s kívárta, hogy valóban olyan kötet jöjjön létre, amivel alkotója elégedett, s így többféle szakma és az érdeklődők hasznára is szolgál. Ahogy a szerző elmondta: biblioterapeuta hallgatói is inspirálták, olykor kitapintva olyan fontos kiszögelléseit a témának, mint például az önsegítő könyveké. Ilyenkor ő is utánajárt azoknak, hogy beemelje őket munkájába.

A szövegben alig van elírás; a Zsolnay Negyed szerepel egyszer i-vel (217), s ki-kimarad betű helyenként (155), korántsem számottevő mértékben. Pontosak, következetesek formátumukat is tekintve a hivatkozások, kiegyensúlyozott az egyes témák tárgyalása. A szerzőnek akadnak azért sarkos megfogalmazásai, karcos ítéletei. Egyetemi oktatóként nem rejti véka alá rossz tapasztalatát arról, milyen nehéz megmozgatni a hallgatókat, felkelteni érdeklődésüket kulturális programok iránt: „Általános gond, hogy a koncerteken, bulikon kívül alig akad rendezvény, amely vonzaná az egyetemista fiatalokat” (100). Meglehető rigidity árad ebből a sommás megfogalmazásból, s az, hogy oktatóként nem talált rá az egyetemisták be-

vonódásának, bevonásának módjára a programokba. Megnyerő együttal, amit a hagyományos referátumforma elégtelenségéről ír (82). Regisztrálja, hogy az egyetemisták többsége nehezen szólal meg, mert nem erre kondicionálják az órák, s nem tanulja meg megtalálni és képviselni véleményét (81), hiányzik a rálátása az összefüggésekre, a lényegre. Valóban, a kritikai együttgondolkodás érvényesítése egyik legfontosabb feladatunk, s nemcsak az oktatásban.

A könyv számos értéke közül kiemelkednek a saját biblioterápiás tapasztalatából leszűrt érdekes megfigyelések – az irónia fájdmáról (198–201) a terápiában, s arról például, hogy a legnagyobb népszerűségnek a meleg könyv örvendett az Élő könyvtárban. A szakma által arany szabálynak vélt elvek pontos, kerek megfogalmazásait találjuk nála, ám befogadjukként időnként máshova tehetjük a hangsúlyt: „...mindig egészséges arányban kell tartani a csoportbeszélgetés során a személyesről és az általánosról való eszmecserét, hiszen utóbbi teret enged a rejtőzködésnek, a 'másról beszélésnek', a személyes problémák elhallgatásának.” Saját gyakorlatomban az irodalom közegeivel egyenlítődik ki e kettősség. Hadd tegyem hozzá így a fentiekhez általam vallott biblioterápiás alapvetésként, hogy amikor nem saját magunkról, hanem az irodalmi szereplőről van szó csoportjainkban, akkor a másról: az irodalmi anyagról való beszédet, a szereplőhöz s a mű világába történő visszatérést nem tekintem 'másról beszélésnek' és elzárkózásnak, hanem a személyes probléma projekciós síkon történő feldolgozásának. Hasonlatosan ahhoz, ahogy a terápiás folyamatban a másik belehelyezkedik az én világomba (163), s próbál megérteni a változó-megnyíló perspektívában. Ez a saját élményt tekintve szégyenlősebb, áttételesebb, kevésbé direkt; irodalomközelben maradó, az irodalommal dialogizáló szemlélet lenne nevezhető inkább irodalomterápiának, a Béres Judité pedig talán szöveg- vagy beszédterápiának.

Az Azért olvasok, hogy éljek szakszerű, semleges hangon szigorú, korrekt analízist végez tárgyairól, kategóriákba rendezi, pontokba szedi érveit, gondolatmenetét. Sokfelől megközelíthető. Számomra pontos, alapos eseteírásai a leginkább informatívak és meggyőzőek, s nyitnak meg irodalompszichológiai, olvasásszociológiai kérdésirányokat.